

TANZİMAT REFORMLARININ UYGULANMASI HAKKINDA KONYA VALİSİ SELİM PAŞA'YA VERİLEN TALİMÂT-I SENİYYE

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin MUŞMAL

Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Konya/Türkiye
e-posta: hmusmal@selcuk.edu.tr

Özet

Tanzimat'ın ilan edilmesinden sonraki süreçte yöneticilerin, ülkenin birçok noktasında, Tanzimat prensiplerinin hayata geçirilmesi için gayret gösterdikleri ve çeşitli düzenlemeler yaptıkları bilinmektedir. Bu düzenlemeler çerçevesinde 1850 yılında -yani Tanzimat'ın ilan edilmesinden yaklaşık 11 yıl sonra- Konya Eyaleti'nde Tanzimat reformlarının gereğince uygulanmadığı gerekçe gösterilerek Konya valisi Selim Paşa'ya bir talimâtname verilmiştir. Söz konusu talimâtnamenin incelenmesi neticesinde Tanzimat yöneticilerinin gerçekleştirmek istedikleri yönetim tarzı ve bu yönetimin uygulanması konusunda yaşanan aksaklıklar ve problemler hakkında bazı bilgiler elde edilebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Konya, Tanzimat, 1850, Selim Paşa, Talimât-ı Seniyye.

THE DIRECTIVE GIVEN TO KONYA GOVERNOR SELIM PASHA TO APPLY THE ADMINISTRATIVE REFORMS

Abstract

It is known that in the period after the declaration of administrative reforms, the administrators put a lot of effort in their application in real life and made various arrangements. Within the framework of these arrangements, in 1850, that is 11 years after the declaration of administrative law, the government sent Konya governor Selim Pasha a directive on the ground that the administrative reforms are not applied in Konya. The investigation of the mentioned document reveals some information about the government style administrators adopt and some breakdowns and problems occurred during the application.

Key Words: Konya, Reforms, 1850, Selim Pasha, Directive.

Giriş

II. Mahmut dönemindeki yeniliklerin devamı niteliğinde olan Tanzimat'ın, 3 Kasım 1839 tarihinde, Gülhane'de Hatt-ı Hümayunun okunması ile başladığı bilinmektedir (Tanör, 2005: 75). Bu gün başlangıç kabul edilerek Osmanlı tarihinde 1839-1876 dönemi *Tanzimat Devri* olarak adlandırılmaktadır (Eren, 1997: 709; Quataert, 2006: 447).

Gülhane’de okunan ferman, devletin resmî gazetesi *Takvim-i Vekâyi’de* yayımlandıktan bir hafta sonra, her eyalet ve sancaklara da gönderilerek tebliğ edilmiştir. Ayrıca, fermanın önce sancak merkezlerindeki büyük meydanlarda şehrin bütün ileri gelenleri ile halkın önünde merasimle okunması, sonra kaza ve kasabalara birer suretinin gönderilip bütün ahaliye güzelce açıklanması istenmiştir. Neticede hükümet bu dönemde Gülhane Hattı’nın yeni bir devrin başlangıcı olduğunu göstermek için elinden geleni yapmıştır (İnalçık 1985: 1536).

Tanzimat’ın ilânıyla birlikte hemen, Gülhane Hatt-ı Hümâyun’unda yer alan hususların uygulanmasına geçilmiş ve ülke yönetiminde idarî, malî, askerî ve adlî alanlarda köklü değişiklikler yapılmaya başlanmıştır (Çadırcı, 1988: 601; İnalçık, 1985: 1536–1544). Bu çerçevede Tanzimat öncesinde geniş yetkilere sahip olan valilerin yetkileri kısıtlanmış, özellikle maliye işlerine doğrudan karışmaları önlenmiştir (İnalçık, 1992: 6; Uzun, 2002: 8). Tanzimat’ın uygulandığı eyaletlerde iltizam kaldırılmış, maliye işleri muhassıllara verilmiş, iki yıla yakın süren bu uygulamadan sonuç alınamayınca, 1842 yılı başlarından itibaren iltizam usulüne geri dönülmüş ve eyaletlerin maliye işleri defterdar denilen görevliye bırakılmıştır. Ayrıca eyaletin sancak ve kazalarında halkın bizzat katıldığı idare meclisleri de teşkil edilmiştir (İnalçık, 1985: 1536; Sungur, 2002: 752). Yeni idarî yapılanmaların ortaya çıkardığı bu meclisler, teorik olarak valiyeye yardımcı olmakla birlikte pratikte merkezî yönetimin verdiği geniş yetkileri ve üyelerin yerel nüfuzları sayesinde bölgenin idarî işlerinde aktif olmuşlardır. Böylece meclislerin etkileri altında kalan, ayrıca idam cezasını uygulama ve suçluları cezalandırma yetkileri elinden alınan valiler temsil ettikleri makam açısından büyük oranda işlevsiz bir duruma indirgenmiştir (Ma’oz, 2006: 169).

Tanzimat’ın uygulamaya konulmasıyla birlikte yeni bir malî politika da yürürlüğe konulmuştur. Fakat Tanzimat’ın malî hükümlerinin kısa sürede tüm ülkede uygulanması mümkün olmadığından önce pilot olarak seçilen bazı bölgelerden başlanmıştır (Cezar, 1985: 932). Böylece ülke Tanzimat’a dâhil edilen ve edilmeyen bölgeler diye iki kısımda mütalâa edilmiştir. Tanzimat’a dâhil edilmeyen bölgelerde bu düzenin getirdiği yeni malî esaslar hemen uygulanamamış ve buralarda eski usuller yaşamaya devam etmiştir. Amaç, bu gibi bölgeleri zamanla Tanzimat’a dâhil etmek olmuştur (Cezar, 1986: 283; Şener, 1990: 23). Tanzimat, öncelikle hükümetin kesin denetiminde bulunan Hüdavendigâr, Konya, Aydın, Sivas, Biga, Ankara ve Edirne eyaletlerinde hemen uygulamaya konulurken (Çadırcı, 2006: 133; Tozduman, 1992: 10; Tuş, 2001: 106), Darende’de 1845’te, Trabzon Eyaleti’nde 1847’de uygulanmış, ülke genelinde icrası ise 1851 yılına kadar uzamıştır (Akgündüz-Öztürk, 2002: 49; Eren, 1997: 729).

Tanzimat’a dahil olan bölgelerde yapılacak olan idarî reformların başarısının sağlam bir malî tabana bağlı olduğu düşünüldüğünden malî reformların en önemli parçasını ise vergi konusundaki düzenlemeler oluşturmuştur (Güran, 2000: 75-76; A. Vefik, 1328: 299–301). Nitekim bütün bu düzenlemeler, vergileri halkın emlak ve kudretine göre toplamak, özellikle vergi tahsil işlerini âyanın ve ileri gelenlerin kontrolünden kurtarmak (Çakır, 2001: 22; Şener, 1990: 39) ve böylece onların yaptıkları veya sebep oldukları yolsuzluklara son vermek gayesiyle yapılmıştır (Ortaylı, 2000: 18; Şener, 1990: 39). Bu çerçevede öncelikle Gülhane Hattı’nda ilan olunan vergi prensiplerinin gereği olarak, memur ve görevliler ile âyan ve şehir ileri gelenlerinin türlü adlarla halktan kendileri için aldıkları her türlü angarya, rüsûm ve aidatlar kaldırılmış ve yeni bir emlak ve nüfus tahriri yapılmıştır (Şener, 1992: 260). Görüldüğü gibi Tanzimatçılar, malî alanda merkezden yönetimi ve düzenli işleyen vergi adaletini kendilerine hedef

olarak seçmişlerdir (Ortaylı,1996: 451). Neticede Tanzimat döneminde yapılan mali düzenlemelerle kaynakların büyük ölçüde tek elden kontrol edilmesi anlayışı hâkim kılınmış ve sonuçta taşradaki yerel unsurların toplam hâsıladan alacakları payların ve dolayısıyla da güçlerinin azaltılması amaçlanmıştır (Uzun, 2002: 10). Nihayet bütün bu icraatlar, Tanzimat yöneticilerinin, eyalet idaresini düzeltmek, gelirlerini artırmak ve tutarlı bir yönetim sistemini yerleştirmek için ciddi bir çabanın içerisinde olduğunun bir göstergesidir (Ortaylı, 2000: 24; Oğuzoğlu, 2000: 82).

Yukarıda ifade edildiği gibi, Tanzimat yöneticileri başlıca amaçları olan etkin bir yönetimi gerçekleştirmek üzere taşra yönetimi ve yöneticileri hakkında bazı değişiklikler de öngörmüştür. Tanzimat Fermanı'nın ilanı ile birlikte yapılan idarî düzenlemelerin temel anlayışı, eyaletlerde valilerin yetkilerinin sınırlandırılarak merkezî otoritenin etkisini artırmaktır (Sencer,1984: 52). Ancak, bu değişiklikler sonrasında valilerin yetkilerinin çok kısıtlanmış olması eyaletlerde yönetim ve güvenlik konularında önemli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur (Sencer: 1984: 49). Merkezî yönetim, daha Tanzimat'ın ilan edildiği yıllardan başlamak üzere Tanzimat prensiplerinin yerleşmesini sağlamak, eyalet yönetimindeki aksaklıkları ortadan kaldırmak ve etkin bir yönetim anlayışını gerçekleştirmek istemiştir. Bu maksatla, taşrada, Tanzimat'ın gereklerini yerine getirmeyen yöneticilere sürekli uyarılarda bulunulmuş, bazıları görevden alınmış, sürgüne gönderilmiş, yargılanmış ve cezaya çarptırılmıştır (Çadırcı,1988: 612 vd; İnalçık, 2006: 114-115). Bu durum, eyalet yönetiminin eskisinden daha sık el değiştirmesine de neden olmuştur (Tuş, 1986: 29 vd) Ancak merkezî idare görev verdiği her yöneticisine Tanzimat esaslarının uygulanması konusunda talimâtname göndermek suretiyle Tanzimat prensiplerinin yerleşmesi konusunda yoğun gayret göstermiştir (BOA, İ.MVL. Nr. 7216; 6124).

Tanzimat'ın uygulanması konusunda gösterilen gayrete rağmen yaklaşık 10 yıla yakın bir süreden beri istenilen netice alınmayınca, 1849 yılında ülke yönetiminde yeniden bir düzenlemeye gidilmiştir. Meclis-i Vâlâ tarafından hazırlanan ve Sultan Abdülmecit'in onayı alınarak 1 Ocak 1849 tarihinde yürürlüğe konulan "Eyalet Meclisleri Talimâtname" ile eyalet merkezlerinde birer "Eyalet Meclisi" kurulması kararlaştırılmış ve vali, defterdar, kaymakam ve kaza müdürlerinin görevleri yeniden belirlenmiştir. Dokuz bölüm ve 68 maddeden oluşan talimâtnamenin giriş bölümünde Tanzimat'ın amacı belirtildikten sonra, uygulamada başarı sağlamak için Edirne Eyaleti'nden başlamak suretiyle ülke yönetiminin yeni baştan düzenlendiği ifade ediliyordu. Yayınlandıktan hemen sonra bütün eyalet valilerine birer örneği gönderilen talimâtnamenin 10 Temmuz 1849 tarihinde Konya'ya ulaştığı anlaşılmaktadır. Söz konusu yönetmelikte, Tanzimat'la birlikte idarî ve malî alanlarda uygulanması kararlaştırılan bazı değişikliklere ayrıntılı bir şekilde yer verilmekte ve eyalet meclisi üyeleri başta olmak üzere eyalet, sancak ve kazalardaki bütün devlet memurlarının görev ve sorumlulukları belirtilmekteydi. Nitekim eyalet valilerinin görevleri de valisi buldukları eyalette Tanzimat'ın bütünüyle uygulanması için her türlü, mülkî, beledî ve malî ıslahatın yapılarak, güvenliğin korunması, hukuk kurallarının yerine getirilmesi ve eyalet meclisince alınacak kararların yürürlüğe konulmasını sağlamak olarak özetlenmiştir. Talimâtnamenin sonunda, daha sonra gerekli görüldükçe yeni kurallar konulacağı ve Tanzimat'ın öngördüğü yeni yönetimin uygulanmasının sağlanacağı da ifade edilmiştir (Talimâtname için bkz. Çadırcı, 1997: 218-225).

"Eyalet Meclisleri Talimatnamesi'nin Konya'ya ulaşmasından bir yıl sonra Tanzimat prensiplerinin Konya Eyaleti'nde yeterince uygulanmadığını ifade eden merkezî

yönetim, bu tarihte Konya valisini görevden almış ve yeni bir vali atamıştır. Merkezî yönetim aynı zamanda yeni atanan valinin görev mahallinde Tanzimat'ın uygulanması konusunda nasıl hareket edeceğini anlatan ve Konya Eyaleti özelinde bazı uyarıları içeren yeni bir talimâtname de hazırlanmıştır. Talimâtname'nin incelenmesi neticesinde Anadolu'nun en büyük eyaletlerinden biri olan Konya Eyaleti'nde, Tanzimat'ın uygulanması hakkında bilinenlere katkı sağlanmış olacaktır. Ayrıca bu çerçevede Konya Eyaleti örneğinde, Tanzimat yöneticilerinin gerçekleştirmek istedikleri yönetim tarzı ve bu yönetimin uygulanması konusunda yaşanan aksaklıklar hakkında da bazı bilgiler elde edilebilecektir. Böylece bazı yöneticilerin eski yönetim ve alışkanlıklarını sürdürme isteği ile devletin Tanzimat prensiplerini uygulama gayreti bir kesit halinde incelenmiş olacaktır. Ancak, bu çalışma Tanzimat'ın Konya Eyaleti'nde uygulanması konusunda bir inceleme olmak iddiasında değildir. Daha ziyade söz konusu talimât-ı seniyyenin içeriğini ve niteliğini ortaya koymayı amaçlamıştır.

Talimâtname'nin Tarihi

Söz konusu talimâtname, Başbakanlık Osmanlı Arşivi, iradeler tasnifi içerisinde; *İrade Meclis-i Vâlâ* katalogunda 5228 numarada kayıtlı bulunmaktadır (BOA, İ.MVL, Nr. 5228 H. 1266/M. 1850). Yedi bent halinde kaleme alınan talimâtname'nin başında "Bu def'a uhdesine Konya Eyâleti tevcih buyrulan atufetlü Selim Paşa Hazretlerine verilecek talimât-ı seniyye müsveddesidir" ifadesi yer almaktadır. Aynı numarada iki ek halinde talimâtname'nin düzenlenmesi sırasında yazıldığı anlaşılan bir mazbata ve bir de arz tezkiresi bulunmaktadır (BOA, İ.MVL, Nr. 5228 lef 1-2, H. 1266/ M. 1850). Bu belgelerin incelenmesi neticesinde söz konusu talimâtname'nin Meclis-i Vâlâ tarafından hazırlanarak bir mazbatayla Sadarete arz edildiği, daha sonra sadrazam tarafından bir arz tezkiresi ile padişaha sunulduğu ve onaylanarak Konya valisi Selim Paşa'ya verilmesinin kararlaştırıldığı anlaşılmaktadır. Ancak bizim üzerinde çalıştığımız vesika Meclis-i Vâlâ tarafından tanzim edilen talimâtname'nin müsveddesidir.

Talimât-ı seniyye müsveddesinin altında herhangi bir tarih bulunmamaktadır. Bununla birlikte talimâtname'nin hazırlanmasından sonra tanzim edilen mazbatanın tarihi 21 Şaban 1266/2 Temmuz 1850, sadrazamın arzı ve padişahın iradesini içeren tezkerenin tarihi ise 9 Ramazan 1266/19 Temmuz 1850'dir. Bu kayıtlara göre söz konusu talimât-ı seniyye Tanzimat'ın ilan edilmesinden yaklaşık 11 yıl sonra hazırlanmıştır (BOA, İ.MVL, Nr.5228 lef 1-2, H. 1266/ M. 1850; A.AMD, Nr. 19/35 28 Ş 1266/ 9 Temmuz 1850)

Talimâtname'nin Amacı ve Gerekçesi

Konya valisi Selim Paşa'ya verilen talimât-ı seniyyenin yazılış amacı, gerek talimâtname'nin girişinde gerekse mazbatada açıkça ifade edilmektedir. Bu ifadelerden söz konusu talimâtname'nin "Konya Eyaleti'nde Tanzimat-ı Hayriye prensiplerinin layıkıyla uygulanması" amacıyla düzenlediği açıkça anlaşılmaktadır. Belgede yazılış amacının yanında düzenleme gerekçesi de ifade edilmiştir. Merkezî yönetime göre "Şimdiye kadar (1839 yılından 1850 yılına kadar) Konya Eyaleti'nde Tanzimat-ı Hayriye hükümleri layıkıyla icra olunamamıştır". Bununla birlikte eyaletin, Tanzimat prensiplerine uygun olarak yönetilememesi nedeniyle idarî ve malî işlerde aksaklıklar yaşanmaktadır. Nitekim bu aksaklıkların giderilmesi ve problemlerin çözülebilmesi maksadıyla öncelikle, Konya Eyaleti'nde yönetim değişikliği yapılmıştır. Böylece 7 Şaban 1266/13 Haziran 1850 tarihinde Konya Valisi Tosun Paşa azledilerek, yerine Sabık Kastamonu Valisi Mehmed Selim Paşa, Konya Defterdarı Sadık Efendi azledilerek, yerine Sabık Niş Defterdarı Ali

Bey'in tayin edilmiştir (BOA, A.TŞF, Nr. 8/22, H. 7 Ş 1266/M.13 Haziran 1850). Bu tayinler sırasında Konya'ya atanan vali ve defterdar Meclis-i Vâlâ'ya çağrılarak eyaletin içinde bulunduğu kötü idarenin nedenleri ve yapılması gerekenler etrafına anlatılmıştır. Ayrıca, Tanzimat prensipleri doğrultusunda mülki ve malî idare ile zaptiye işleri hakkında eyaletlere gönderilen, talimât, tahrirat ve emirler Konya'ya tayin edilen vali ve defterdar tarafından bilindiği ve ayrıca bu kişilerin daha önce "daire-i Tanzimat" dâhilindeki eyaletlerde görev yaptıkları gerekçe gösterilerek bu konularda kendilerine yeni bir talimât verilmesine pek de ihtiyaç bulunmadığı ifade edilmiştir. Ancak yine de Konya Eyaleti'nin içinde bulunduğu kötü idareden bir an evvel kurtarılması ve Tanzimat prensiplerinin uygulanması gerektiği ifade edilmiş ve Meclis-i Vâlâ tarafından bir talimât-ı seniyye hazırlanarak Konya valisi Selim Paşa'ya verilmesi uygun görülmüştür. Konya valisi Selim Paşa 4 Ramazan 1266/14 Temmuz 1850 tarihinde İstanbul'dan Konya'ya hareket etmiş ve 22 Ramazan 1266/ 1 Ağustos 1850 tarihinde Konya'ya ulaşmıştır (BOA, A.MKT. UM, Nr. 24/15). Bu çalışmanın konusunu oluşturan talimât-ı seniyye de 16 Ağustos 1850 tarihinde Konya Vilâyeti'ne gönderilmiştir (BOA, A. MKT. UM Nr. 25/42). Ancak Mehmed Selim Paşa çok geçmeden 17 Şevval 1266/ 26 Ağustos 1850 tarihinde Konya Valiliği'nden alınmış ve kendisine vükelalık rütbesi ve nişan-ı alışan verilerek Şehrizor Valiliği'ne tayin edilmiş, Selim Paşa'dan boşalan Konya Valiliğine ise Halil Kâmil Paşa atanmıştır. Neticede Selim Paşa Konya'dan ayrıldığı 18 Eylül 1850 tarihine kadar, yani yaklaşık 50 gün, Konya valisi olarak görev yapmıştır (BOA, A. MKT. MHM, Nr. 24/4; A.TŞF, Nr. 8/47, 8 Za 1266/15 Eylül 1850). Selim Paşa'nın bu süreçte kendisine verilen talimât-ı seniyye de ifade edilen hususları hemen yerine getirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır (BOA, A.MKT.UM, Nr. 26/46, 12 L 1266/ 21 Ağustos 1850). Nitekim onun Konya Vilayeti'nden ayrıldığı dönemde Mevlâna Dergâhı Postnişini Mehmed Said mührünü taşıyan ve İstanbul'a gönderildiği anlaşılan bir belgede Mehmed Selim Paşa'nın Konya'ya geldiği günden itibaren hakkaniyetle çalıştığı ifade edilerek kendisinden fazlasıyla hoşnut olduğunu belirtmiştir. Aynı yazıda Mehmed Selim Paşa Konya'da bir süre daha kalmış olsaydı, eyaletteki bütün uygunsuzlukların sona erebileceği ve iyi bir idarenin tesis edilebileceği bildirilmiştir (BOA, A.MKT.UM, Nr. 31/94, 11 Za 1266/18 Eylül 1850; Çelebilerin ve bu arada Mehmed Said Çelebi'nin Konya şehir hayatı ve yönetimi üzerindeki rolü için bkz. Tuş, 1996: 297–302). Mehmed Selim Paşa daha sonraki tarihlerde tekrar Konya valiliğine atanacaktır. (BOA, A.TŞF, Nr. 11/49; A.MKT.UM, Nr. 539/29, 9 Ş 1278/ 9 Şubat 1862; Selim Mehmed Paşa Hakkında bakınız. Ra'if, 1996: 233).

Talimâtnâmenin Muhtevası

Yukarıda müsveddenin yedi bent halinde kaleme alındığı ifade edilmişti. Ancak söz konusu talimât-ı seniyye müsveddesinde ifade edilenler, idarî ve malî konularda bazı hususları içermekle birlikte konulara göre tasnif edilmemiş ve herhangi bir başlık altına alınmaksızın yedi ayrı kısımda sıralanmıştır. Bu sebeple talimâtnâme incelenirken bir konu bütünlüğü oluşturmak amacıyla, metin kendi içinde bir tasnife tabi tutularak değerlendirilecektir. Bu bağlamda çalışmamızda talimâtnâme, Konya eyaleti hakkındaki tespitleri ve Tanzimat prensiplerinin uygulanması maksadıyla yapılması gerekenler açısından ayrı ayrı ele alınmıştır. Talimâtnâmede ifade edilenler, Tanzimat'ın ilanından beri, çeşitli vesilelerle sıklıkla ele alınan meseleler olmakla birlikte, Konya Eyaleti örneğinde bazı sorunlara işaret etmekte ve bu sorunlara dair çözümler ortaya koymaktadır. Bu çerçevede, elimizdeki metin, idarî ve malî konulardaki talepler açısından Tanzimat Fermanı'nda ve sonraki tarihlerde gönderilen emirlerde ifade edilen bazı hususların tekrarını içermekte, ancak Konya Eyaleti hakkındaki tespitleri açısından göz ardı edilemeyecek bir mahiyete de sahip bulunmaktadır.

Talimâtnameinin Tespitleri

Daha önce de ifade ettiğimiz gibi Selim Paşa'ya verilen talimât-ı seniyyede öncelikle Konya Eyaleti'nde Tanzimat prensiplerine aykırı olan hadiseler hakkında çeşitli tespitler yapılmıştır. Bu tespitler, metne bağlı kalınarak, mahiyetlerine göre tasnif edilmiş ve aşağıda maddeler halinde sıralanmıştır.

Yöneticilerin Görev İhmalleri

1- Konya Eyaleti yöneticilerinin Tanzimat prensiplerinin uygulanması konusunda yeterince itina ve dikkat göstermedikleri.

2- Kaza müdürleri ve mal memurlarının idarî ve malî işlerde suistimallerinin görüldüğü.

3- Konya Meclisi başta olmak üzere kaza meclisi azalarının da suistimallerinin bulunduğu.

Vergi Usulsüzlükleri

1- Eyalet dâhilinde bulunan kaza müdürlerinin aralık tevziinde çeşitli adlar altında akçe tahsil ettikleri ve emval-i vergiden zimmetlerine akçe geçirdikleri. Köy muhtarlarının tahsil ettikleri vergileri saklayarak ahali üzerinde bakaya gösterdikleri ve aza-yı meclis vergilerini vermemek gibi hareketlere cesaret ettikleri.

2- Memleket ileri gelenlerinden bazı kişilerin kaza müdürleri ile işbirliği içerisinde ahalinin yükümlü olduğu vergilerden başka kendileri için "mesarif", "hilaf-ı adi" ve "hizmet-i mübaşiriye" adında çeşitli isimler altında vergi aldıkları.

3- Halka eziyet eden ve ahali üzerinden zimmetlerine para geçiren kişilerin bazılarının bölgelerinden ayrılarak İstanbul'a firar ettikleri ve böylece devlete ödemeleri gereken borçlarını erteletmeye çalıştıkları.

4- Memleket ileri gelenleri ve kaza yöneticilerinden bazı kişilerin aşar ve rüşüm gelirinden rüşvet elde ettikleri. Özellikle Tapu resmi tahsili sırasında bazı yerlerde muayyen olan miktardan fazlasının tahsil edilerek ahaliye zulmedildiği, bazı yerlerde de gerçek kıymetinden aşağı takdir edilerek düşük vergi alındığı ve bunun üzerinden rüşvet elde edildiği.

Güvenlik Sorunları

1- Memleket yollarının eşkıya ve hırsızların etkisi altında olduğu, yolcuların ve ahalinin güvenliklerinin tehdit altında bulunduğu, bütün bu sıkıntılar nedeniyle adil bir vergi tahsilinin gerçekleşmediği ve ahalinin sürekli sıkıntı içinde kaldığı.

Yukarıda ifade edilen tespitler, Tanzimat prensiplerine tamamen aykırı bulunmaktadır. Zira Tanzimat'ın ilanıyla birlikte yeni bir vergi düzeni kurulmuş ve daha önceki dönemlerde ahalden türlü isimlerle alınan her türlü vergi ve aidat kaldırılmıştır. Ancak, görüldüğü gibi Konya Eyaleti'ndeki bazı görevlilerin ahalinin yükümlü olduğu vergilerin dışında vergi aldıkları ve bu nedenle ahalinin sıkıntı içerisine girdiği tespit edilmiştir. Oysa padişahın muradı vergilerin ahalden adil bir şekilde tahsil edilmesi ve halkın refah ve rahatlarının artırılmasıdır. Merkezî yönetime göre bütün bu bozukluklar

Tanzimat'ın Konya'da layıkıyla tesis edilememesinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle süratle Konya Eyaleti'nde Tanzimat prensiplerinin uygulanması gerekmektedir. Bunun için kendisine talimât-ı seniyye verilen vali Selim Paşa'ya "Konya'ya vardığında defterdarla işbirliği yaparak eyaletin maruz kaldığı kötü idarenin sebeplerini güzelce araştırması ve kendisine verilen talimâtta ifade edilen hususları yerine getirmesi" emredilmiştir (BOA, İ.MVL, Nr. 5228, lef 1, 2, H. 1266/ M. 1850).

Yapılması Gerekenler

Merkezî yönetim Konya Eyaleti'nde idarî ve malî alanlardaki bozulmaları böylece tespit ettikten sonra, bu bozuklukların ortadan kaldırılması maksadıyla çeşitli kararlar almış ve talimâtnamede bu kararlara da yer vermiştir. Kararlar ifade edilirken, Osmanlı Devleti'nin büyük eyaletlerinden biri olan Konya Eyaleti'nin idaresinin Tanzimat prensiplerine uygun olmadığı ve eyaletin bütünüyle ıslah edilmesinin çok mühim ve gerekli olduğu özellikle vurgulanmıştır. Söz konusu hususlara aşağıda maddeler halinde değinilecektir.

Yöneticilerin Muhakeme Edilmesi

1- Valinin Konya'ya ulaşmasından sonra eski vali hakkında ahaliden bir iddia veya şikâyet gelirse, eski valinin bizzat katılması veya tayin edeceği vekilinin hazır bulunması temin edilerek meclis tarafından muhakeme edilmesi ve sonucunun bildirilmesi.

2- Görevlerini suistimal ettikleri yönünde rivayetler bulunan Konya meclis azası hakkında söz konusu şikâyetler doğrultusunda soruşturma yapılması ve süratle durumları tetkik edilerek yargılanmalarının sağlanması. Bu konuda mahallinde yapılabilecek olanların icra edilmesi ve mahallinde yapılamayacağına karar verilenlerin merkeze arz edilmesi.

3- Soruşturmalar sonrasında nizam ve usulüne göre seçim yoluyla ve ahalinin kabulü ile meclis azaların değiştirilerek yenilerinin tayin edilmesi ve bunların yürürlükte bulunan kaidelere göre isim ve şöhretlerinin gösterilmesi.

4- Kaza müdürleri, mal memurları, meclis azaları ve memleket ileri gelenleri hakkında yapılacak tahkikatlar neticesinde, bu kişilerin ahaliden haksız yere aldıkları vergiler tespit edilerek bunların sahiplerine iade edilmesi. Bunlar arasında İstanbul'a kaçanlara engel olunması, bu tür kişilerin yargılanmalarının sağlanması ve suç ve kabahatlerinin tespit edilerek nizam ve kanunlar doğrultusunda icabına bakılmak için mazbatalarıyla beraber arz ve inha edilmesi.

Vergi Tahsili ve Düzenlemeleri

1- Vergi suistimaline sebep olan aralık tevziinin yasaklanmasına dair her tarafa emirname gönderildiği ve bakaya veya zimmet tahsilatına dair emirler yazılmakta olduğundan Konya Eyaleti'nde de aralık tevziatının kaldırılması.

2- Ahaliden alınacak vergilerin, vergi nizamlarına, mülkî ve idarî düzenlemelere ve talimât-ı seniyyeye uygun bir şekilde senesi içinde vakti zamanında tahsil edilerek köy muhtarları ve kaza müdürleri üzerinde bundan sonra bir akçe dahi bırakılmamasına dikkat edilmesi. Ayrıca bizzat idare olunan veya kaymakamlar idaresinde bulunan kazaların dışardan hiçbir müdahale olmadan muhasebelerinin gayet adil bir şekilde görülmesi.

3- Aşar ve rüsûm varidatının kaza ve sancak meclislerinde usûl ve nizamı doğrultusunda alenen müzayede edilmesi, müzayede kimde kalırsa kuvvetli kefiller alınarak ihale edilmesi, Konya Sancağı kazalarını talep edenlere mahallinde maktu'an ihale edilmesi, ihale edilemeyen kazaların defterdar marifeti ve vali nezaretiyle emaneten idare edilmesi.

4- Mukataat-ı aşariye ve rüsûmiyenin hangi surette idaresi daha menfaatliyse o şekilde idare edilmesinin kararlaştırılarak hemen ihale edilmesi ve bedelinin zamanında tahsil edilerek sene sonuna kadar bir akçe alacak bırakılmaması. Ayrıca kapatma suretiyle hiçbir kimseye bir şey ihale edilmemesi ve bu konuda vali ve defterdarın birlikte hareket etmesi.

Eyaletin İdari Düzeni ve Güvenliği

1- Eyalet dâhilindeki aşiretlerin ahaliye ve fukaraya zarar vermelerine engel olunması.

2- Ahali ve yolcuların emniyetlerinin korunması maksadıyla zaptiye neferatının nizamı uyarınca eyalet dâhilinde istihdam edilmesi. İstihdam sırasında her bir kazada tertip edilen zaptiye neferatının eksiksiz bir şekilde güçlü kuvvetli olanlardan ve işin ehli bulunanlardan seçilerek, maaşlarının meclis tarafından ödenmesi. Ancak kesinlikle şunun bunun tebaasından hiçbir kimsenin zaptiye maaşıyla geçindirmek maksadıyla zaptiye seçilerek kanun ve nizama aykırı hareket edilmemesi.

3- Konya'da bir meclis-i kebir oluşturulması münasip ve maksada uygun ise de, meclis azalarına maaş verilemeyeceği ve azalarına maaş verilmeden meclisin idare edilemeyeceği gibi sebeplerle, sadece Konya meclisinin ıslahına girilmesi. Ancak bu durum eyaletin ıslah edilmesine yeterli gelmezse masrafına karşılık bulunarak meclis-i kebirin oluşturulmasına gayret edilmesi.

4- Eyalet meclisinin ıslahı yanında sancak ve kaza meclislerinin de ıslaha ihtiyacı olduğu, ancak bu durumun hazineye ve ahaliye yük getirmemesi için gereken kazaların dolaşarak alınan kararlar doğrultusunda ıslah edilmesi (BOA, İ.MVL, Nr. 5228, lef 1, 2, H. 1266/ M. 1850).

Yukarıda maddeler halinde sıralanan hususlar incelendiğinde, söz konusu önerilerin, idarî ve malî konularda yoğunlaştığı görülmektedir. Bilindiği gibi söz konusu tespitler ve uygulanacak politikalar daha önce Tanzimat Fermanında ve eyalet meclisleri talimâtnameinde açıkça ifade edilmiştir. Ancak, bazı eyaletlerde istenen sonuçların alınmaması nedeniyle, fermana ifade edilen hususların uygulanmasında yaşanan çeşitli güçlükler karşısında alınan tedbirler ve özellikle idarî ve malî alanlarda uygulanmak istenen Tanzimat prensipleri bu tarihten sonra gönderilen fermanlarda ısrarla yeniden gündeme taşınmıştır. Söz konusu fermanlarda, vergilerin tahsilinde zorluk çıkaranlar, vergi meseleleri dolayısıyla halkı tahrik edenler ve görevini kötüye kullanan yöneticilerin cezalandırılması hususları ile yeni tedbirlerin uygulanması meseleleri eyaletlerde valilerin eline bırakılmaya başlanmıştır (İnalçık; 2006: 123). Bununla birlikte, incelemekte olduğumuz talimât-ı seniyyeden anlaşıldığına göre, gerek Tanzimat'ın ilanından hemen sonra gerekse sonraki tarihlerde yapılan uyarılara rağmen 1839 yılından 1850 yılına kadar geçen 11 yıllık sürede, Konya Eyaleti'nde Tanzimat prensipleri layıkıyla hayata geçirilememiştir. Bu çerçevede 1850 yılında düzenlenmiş olan ve bu çalışmanın konusunu oluşturan talimât-ı seniyye, Tanzimat yöneticilerinin Gülhane'de ilan edilen fermanın hükümlerini memleketin birçok

noktasında olduğu gibi Konya Eyaleti'nde de layıkıyla uygulama çabalarının bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır.

Talimâtın incelenmesi neticesinde öncelikle Konya ve çevresinde gerek yöneticiler ve gerekse ahali ileri gelenleri tarafından Tanzimat öncesindeki alışkanlıkların devam ettirmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. 1839 yılından itibaren alınan birçok önleme rağmen bu tür hareketlerin Konya Eyaleti'nde de sürdürülmeye çalışıldığı görülmektedir. Bu durum, Tanzimat öncesinde halka eziyet eden, ahalinin üzerinden menfaat temin eden gurupların, Tanzimat sonrasında aza-yı meclis, vücuh-ı belde gibi isimler altında nüfuzlarını ve servetlerini sürdürdüklerini de göstermektedir. Daha önceki dönemlerde, devletin özellikle vergi tahsilinde ortaya çıkan usulsüzlükleri önlemeye çalıştığı bilinmekle birlikte, Tanzimat'ın ilanı ile beraber bu tür hareketler doğrudan Tanzimat prensiplerine aykırı olarak yorumlanmıştır. Ancak merkezî yönetimin bütün gayretlerine rağmen 1850 yılına kadar Tanzimat prensipleri Konya Eyaleti'nde "layıkı veçhile" uygulanamamıştır. Bu durumdan özellikle eyalet yöneticileri sorumlu tutulmaktadır. Talimâtnameye açıkça ifade edildiği şekliyle eyalet yöneticileri Tanzimat prensiplerinin uygulanmasında yeterince itina göstermemiş ve Tanzimat hükümlerine aykırı hareket etmişlerdir. Neticede bütün bu hadiselerin temel sebebi Tanzimat'ın Konya Eyaleti'nde layıkıyla uygulanamaması olarak görülmüştür. Zira Tanzimat yöneticileri adil bir vergi sisteminin kurulmasıyla halkın huzur ve refaha kavuşacağına ve bunun da Tanzimat prensiplerinin hayata geçirilmesi neticesinde sağlanacağına inanmışlardır. Bu açıdan değerlendirildiğinde söz konusu talimât-ı seniyye, Tanzimat'ın uygulanması konusunda yöneticilerin ne derece ısrarlı ve gayretli olduğuna da güzel bir misal teşkil etmektedir.

Bu tür gayretlerin ve çalışmaların Konya örneğinde nasıl bir sonuç doğurduğu şimdilik bilinmemekle beraber bu dönemde çeşitli aksaklıkların devam etmesi, yapılan usulsüzlüklerin ve yolsuzlukların önüne geçilememesi sebebiyle bu konuda yeterince başarı sağlanamadığı bilinmektedir. İncelemekte olduğumuz talimâtnameye Selim Paşa'nın bazı yetkilerle donatılarak, Tanzimat prensiplerinin Konya'da uygulanması ile görevlendirilmesi, merkezî yönetimin, eyaletlerde yaşanan bu tür sıkıntıların aşılmasında çözümünü valilerin tekrar güçlü bir konuma getirilmesinde gördüğü anlaşılmaktadır. Nitekim 1850 tarihli talimâtnamenin gönderilmesinden bir süre sonra, 28 Kasım 1852 tarihinde yayınlanan bir ferman ile daha önceden merkeze sıkı sıkıya bağlanan ve yetkileri kısıtlanan valilere, eski hak ve yetkilerinden bazıları iade edilmiş, mal müdürleri, kaza ve nahiy meclisleri azaları, zaptiye zabitanı gibi görevliler, valilerin idaresi altına verilmiştir. Böylece valiler, görev alanlarında çalışan memurların hal ve hareketlerinden sorumlu tutulmuş, aynı zamanda bu kişileri azletme yetkisine de sahip olmuşlardır. Bu fermanla birlikte valiler, düzenli birlikleri göreve çağırarak, maliye hesaplarını incelemek ve memleket meclisleri üyelerini atamak ya da azletmek yetkileri ile donatılmıştır. Aynı zamanda adli yetkileri kamu düzeninin devamını sağlamak amacı ile oldukça genişletilmiş, hafif suçları İstanbul'a danışmadan infaz etme yetkisi ile beraber İstanbul'un onayını almak şartı ile idam cezasını uygulama hakkı tanınmıştır. Fermanla birlikte defterdarın valinin üzerindeki teftiş hakkı da ortadan kaldırılmış, bu tarihte defterdarlık makamı ile memleket meclisinin başkanlığı birleştirilerek defterdarlığın hiyerarşi içinde üçünü dereceye gerilediği görülmüştür. Neticede valiler eyalet idaresinde tekrar güçlü bir konuma getirilmiştir (Söz konusu ferman hakkında bkz. Ma'oz, 2006: 174-175; Sencer, 1984: 52; Shaw-Shaw, 2000: 117).

Konya Eyaleti örneğinde Selim Paşa'ya geniş yetkiler verilerek, kendisinden Tanzimat reformlarının uygulanmasının beklenmesi yerel yönetimin ve özellikle bölgenin genel

idarecisi olan valilerin Tanzimat'ın tatbiki konusunda ne kadar önemli bir konuma sahip olduklarını da göstermektedir. Ancak Selim Paşa'nın bu dönemde görev süresinin çok kısa olması başarısını kesintiye uğratmış ve alınan kararlar yeterince uygulanamamıştır.

Sonuç

Söz konusu talimât-ı seniyye, Konya Eyaleti'nde Tanzimat'a aykırı olarak ortaya çıkan faaliyetlere bir tepki olmakla birlikte, öncelikle bu tür problemlerin ortadan kaldırılması ve eyalet idaresinin kontrol altına alınması isteğinden kaynaklanmıştır. Ancak yine de Tanzimat prensiplerinin hayata geçirilmesinde yetersizlikleri görülen Konya Eyaleti vali ve defterdarının görevden alınarak yerlerine Tanzimat'a dâhil bölgelerde tecrübe sahibi olmuş kişilerin atanması, devletin, Konya Eyaleti'ndeki düzensizliklere karşı sergilediği önemli bir tavır olarak öne çıkmaktadır. Neticede bu tavrın bir sonucu olarak eyalet idaresinin tanzimi konusunda düzenlenen talimâtname yeni görevlilere teslim edilmiş ve eyalet idaresi sıkı sıkıya kontrol altına alınmak istenmiştir. Böylece eski alışkanlıklarını sürdürmek isteyen ve ahaliye zulmeden yöneticilerin karşısında, sosyal ve ekonomik şartları iyileştirilmek istenen halkın lehine bir tavır ortaya konulmuştur. Devletin 1850 yılında sergilediği bu tutum, yeni olmamakla birlikte, Tanzimat'ın Konya Eyaleti'nde uygulanması konusunda daha önceki dönemlerde gösterilen çabaların sonuçlarının ne düzeyde olduğunu ortaya koymaktadır. Ayrıca 1850 tarihli bu talimâtname Tanzimat'ın Konya'da uygulanması sürecinin ne zamana kadar uzandığını göstermesi bakımından kayda değerdir.

Konya valisi Selim Paşa'ya verilen bu talimât-ı seniyyede Tanzimat prensiplerinin eyaletlerde yeterince uygulanamamasından eyalet yöneticilerinin sorumlu olduğu ısrarla vurgulanmaktadır. Ancak Tanzimat'ın ilan edilmesinden hemen sonra malî işlere doğrudan karışmaları engellenen ve yetkileri kısıtlanan valilerin eyaletlerde meydana gelen usulsüzlüklere yapılacak müdahalelerde yetkisiz ve yetersiz oldukları gerçeği gözden kaçırılmamalıdır. Nitekim devletin Selim Paşa'ya gönderdiği talimât-ı seniyye ile Tanzimat prensiplerinin hayata geçirilmesinde, sorumlulukları ve suçları tespit edilecek olan vali, meclis azaları ve kaza müdürleri başta olmak üzere memleket ileri gelenlerini yargılamaları ve gerekirse kanun ve nizamlar doğrultusunda cezalandırılmaları için Selim Paşa'ya geniş yetkiler verdiği görülmektedir. Böylece Konya valisinin sorumlu olduğu eyaletin görevlileri nazarında çok daha güçlü bir konuma getirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Neticede bu talimâtname ile merkezî yönetimin Tanzimat'la birlikte yetkileri kısıtlanan valilerden Tanzimat'ın prensiplerinin uygulanmasını istemek ve onları bu konuda ortaya çıkan problemlerden sorumlu tutmak gibi ilginç bir çelişkidir. Nitekim 1850 yılından sonraki gelişmeler bu durumu teyit eden yeni girişimlerin yapılmasına da imkân tanımıştır.

KAYNAKÇA

I-Arşiv Malzemeleri

Başbakanlık Osmanlı Arşivi Kaynakları (BOA)

İ.MVL, Nr. 5228, lef 1, 2, H. 1266/ M. 1850.

A. AMD, Nr. 19/35 28 Ş 1266/9 Temmuz 1850.

- A. MKT. UM, Nr. 24/15, 22 N 1266/1 Ağustos 1850.
A. MKT. UM, Nr. 25/42, 7 L 1266/ 16 Ağustos 1850.
A. MKT. UM, Nr. 31/94, 11 Za 1266/18 Eylül 1850.
A. MKT. UM, Nr. 539/29, 9 Ş 1278/ 9 Şubat 1862.
A. MKT. MHM, Nr. 24/4, 17 L 1266/ 26 Ağustos 1850.
A.TŞF, Nr. 11/49, 11 Ş 1268, 31 Mayıs 1852.
A.TŞF, Nr. 8/47, 8 Za 1266/15 Eylül 1850.
A.TŞF, Nr. 8/22, 7 Ş 1266/13 Haziran 1850.

II-Yayımlanmış Eserler

- Abdurrahman Vefik, (1328) *Tekalif Kavaidi*, I, Dersaadet.
Akgündüz, A. ve Öztürk, S. (2002) *Darende Temettuat Defterleri*, İstanbul.
Cezar, Y. (1985) Tanzimat'a Doğru Osmanlı Maliyesi, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, IV, İstanbul: 924–934.
Cezar, Y. (1986) Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi (XVIII. yy dan Tanzimat'a Malî Tarih), Alan Yayıncılık.
Çadırcı, M. (1997) *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentleri'nin sosyal ve Ekonomik Yapısı*, İstanbul.
Çadırcı, M. (1988) Tanzimat Döneminde Türkiye'de Yönetim (1839–1856), *Belleten*, Ankara: LI, 203, 601–626.
Çadırcı, M. (2006) Tanzimat'ın Uygulanması ve Karşılaşılan Güçlükler, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (Edt. Halil İncalcık, Mehmet Seyitdanlıoğlu), Ankara: 133–140.
Çakır, C. (2001) *Tanzimat Dönemi Osmanlı Maliyesi*, İstanbul.
Eren, C. A. (1997) Tanzimat, *İslam Ansiklopedisi*, XI, Eskişehir.
Güran, T. (2000) XIX. Yüzyıl Temettuat Tahrirleri, *Osmanlı Devleti'nde Bilgi ve İstatistik*, (Der: Halil İncalcık, Şevket Pamuk), Ankara: 75–76.
İncalcık, H. (1985) Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri, *Tanzimat'tan Cumhuriyete Türkiye Ansiklopedisi*, VI İstanbul: 1536–1544.
İncalcık, H. (2006) Tanzimat'ın Uygulanması ve Sosyal Tepkileri, *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (Edt. Halil İncalcık, Mehmet Seyitdanlıoğlu), Ankara: 114–131
İncalcık, H. (1992) *Tanzimat ve Bulgar Meselesi*, İstanbul.

- Ma'oz M. (2006) *Tanzimat'ın İlk Yıllarında Modernleşme Hareketinin Suriye Siyaseti ve Toplumunu Üzerinde Etkisi, Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (Edt. Halil İncılık, Mehmet Seyitdanlıoğlu), Ankara: 169–185.
- Mehmed Ra'if (1996) *Mir'at-ı İstanbul, I*, (Yay. Haz. Günay Kut, Hatice Aynur), İstanbul.
- Oğuzoğlu, Y. (2000) *Osmanlı Devlet Anlayışı*, İstanbul.
- Ortaylı, İ. (1996) *Tanzimat'tan Cumhuriyete Yerel Yönetimler, İslam Geleneğinden Günümüze Şehir ve Yerel Yönetimler I*, (Edt. Vecdi Akyüz, Seyfettin Ünlü), İstanbul: 445–466.
- Ortaylı, İ. (2000) *Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahalli İdareleri, (1840–1880)*, Ankara.
- Quataert, D. (2006) *Tanzimat Döneminde Ekonominin Temel Problemleri*, (Çev. Fatma Acun), *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, (Edt. Halil İncılık, Mehmet Seyitdanlıoğlu), Ankara: 447–455.
- Sencer, M. (1984) *Osmanlı İmparatorluğu'nda Tanzimat Sonrası Siyasal ve Yönetimsel Gelişmeler, Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü, Amme İdaresi Dergisi*, Ankara.
- Shaw, S. J- E.K. Shaw (2000), *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, İstanbul.
- Sungur, M. (2002) *XIX. Yüzyıl Osmanlı Devleti'nde Taşra İdaresi ve Vilâyet Yönetimi, Türkler*, VI, Ankara: 750–761.
- Şener, A. (1990) *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İstanbul.
- Şener, A. (1992) *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Reformları, 150. Yılında Tanzimat* (Yay. Haz. Hakkı Dursun Yıldız) Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, TTK Ankara: 259–277.
- Tanör, B. (2005) *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul.
- Tozduman, A. (1992) *Aydın Güzelhisari'nin Sosyal ve İktisadi Durumu (1844)*, (İÜSBE Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul.
- Tuş, M. (1986) *Sivas Şer'iyeh Sicillerine Göre Tanzimat'ın Sivas'a Tesirleri (1839-1856)*, (HÜ. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara.
- Tuş, M. (1996) *Konya Çelebilerinin Şehir Hayatındaki Sosyal Rolü Üzerine Bir Deneme, SÜ, Türkiyat Araştırmaları Dergisi, II. Milletlerarası Osmanlı Devleti'nde Mevlevihâneler Kongresi, S. 2*, Konya: 297–302.
- Tuş, M. (2001) *Sosyal ve Ekonomik Açısından Konya 1756-1856*, Konya.
- Uzun, A. (2002) *Tanzimat ve Sosyal Direnişler*, İstanbul.